

א. הקדמת המדבר

אני מדבר, וחביב אני, ש-כל טובות שבעולם חבויין בי.¹
במשך אלפי שנים נהרו אל המדבר² אנשים שונים ומשונים, החל מקדושי
עליון ונביאים שרצו להגיע במדבר לקדושה עילאית, לחוויה רוחנית זכה
וטהורה,³ וכלה באנשים שודדים ומושחתים מלאים זימה ותועבה.⁴
מהו כוחו המאגי של המדבר? מדוע כל מיני כתות,⁵ נזירים, פילוסופים,⁶
ובודהיסטים למיניהם נמשכים לשם? מדוע במדבר אפשר להגיע לחוויה

¹ שה"ש רבה ב, ב.

² אשר בגודלו הוא שליש מן העולם (תוסי' פסחים צד. ד"ה כל הישוב).

³ כפי שכותב ר' אברהם בן הרמב"ם בספרו המספיק לעובדי ה', פרק התבודדות: ההתבודדות היא דרכם של גדולי הצדיקים, ובאמצעותה הגיעו הנביאים לידי התגלות... וראה עוד בליקוטי מוהר"ן ח"ב תורה ק': כל הצדיקים לא הגיעו למעלה - כי אם ע"י התבודדות.

השדה הוא המקום הכי טוב להתבודדות, הוא רחוק מהוויית הישוב (ליקוטי מוהר"ן ח"א תורה נב).

שיח השדה יצטרף אל תפילת האדם ובכך יגביר את כוחה ויעילותה (ליקוטי מוהר"ן ח"ב תורה יא).

ומעיד ר' נחמן מברסלב על עצמו - שכל מה שהוא זכה היה בגלל ההתבודדות (שבחי הר"ן אות יז).

כי היא שורש הכל (ציפורן שמיר לחיד"א סימן ד אות כא) ועיין עוד בפלא יועץ ערך התבודדות ובמדבר קדמות מערכת ה- ה' אות יג, ליקוטי מוהר"ן ח"ב תורה כה, סוד ה' ליראיו של מו"ר הרב יצחק גינזבורג שליט"א עמ' תקי"ח - תקי"ט).

⁴ ראה לדוגמא ירמיהו יב, יב'.

⁵ כת האיסיים, "הסופיים" המוסלמים, ועוד... (על כת מדבר יהודה והשקפותיה - עיין במאמרו של פרופסור דוד פלוסר (מחניים ס"ב, חשוון התשכ"ב) וראה סרך היחד ט' עמ' 19 - 20 (העמודים לפי הוצאת אמי הברמן, תל אביב התשי"ט).

מיסטית מופלאה ולדביקות עזה באל? ולמה דווקא המדבר הוא מקום הרצח והזימה?

על המדבר אפשר לדבר ולכתוב בלי סוף,⁷ במאמר זה ננסה להציץ מעט בקיסמו של המדבר,⁸ ננסה להלך בין שביליו, בין קפלי דרכיו, נעמוד על "אנרגיית המדבר" לטוב ולרע, על זוהרו⁹ ועל רבגוניותו.

כשם ששמו של כל דבר מורה על מהותו הפנימית,¹⁰ כך גם כל מקום ומקום - גונו בתוכו כוח רוחני ייחודי.¹¹

⁶ ראה יערות דבש ח"ב דרוש א' לחודש אלול (עמ' יב' - בהוצאת אבן ישראל) שכתב שהפילוסופים היו בורחים לשם כדי לבטל את תאוותם ועיין עוד באבן שלמה לגר"א ב', ד'.

⁷ עיין בקובץ מחניים נה - המוקדש כולו לנושא המדבר, ועיין עוד במאמרו של מו"ר אבי הגאון הרב שלמה בן אליהו שליט"א על המדבר, שפורסם בביטאון הנפלא של ישיבת ניר קריית ארבע "עלוני ממרא" אב - אלול התשמ"ג, ותרווה נחת.

⁸ סח לי איש המדבר ר' ישראל כהן חברוני הי"ו: "אני יכול לספר לך שנה שלימה על המדבר - ולא אגמור".

⁹ מלשון זוהר וכן גם מלשון אזהרה.

¹⁰ שם משמואל ויקהל עמ' רצו, וכנדע ששם זה בגימטרייה ספר (340), לרמז לנו שבשמו של האדם מקופל ספר חייו (שפת אמת שמות תרנא). אותיות שמו של האדם הן צינורות השפע שלו, על ידם יורד לו השפע האלוקי (בן יהוידע תענית יא. ד"ה ואומרים, מעבר יבוק שפתי רננות פרק כג).

¹¹ ראה לדוגמה שם משמואל וישלח עמ' יג שכותב: שכם - טבע המקום גרם ליושביו התנשאות, ובהקשר למקום אומר המדרש (בראשית רבה סח, ט): "מפני מה קוראים ל-ה' "מקום" - מפני שהוא מקומו של העולם, ואין העולם מקומו", כי יש ב' בחינות למקום: 1. העולם עצמו. 2. המקום שהעולם ההוא נברא בתוכו, ומקום זה הינו זך ומעולה מן העולם עצמו (מזכיר שלום חא' מערכת ה- מ' אות מת) ועיין עוד בנפש החיים שער ג' פרקים ב- ג וראה מה שכתב בזה בספר לחיות במרחב האלוקי - של מו"ר הרב יצחק גינזבורג שליט"א עמ' פה-פז.

ב. שורש המדבר

כדי להבין את מהות המדבר וסגולתו, נעמוד על שורשה של המילה מדבר. בספר השורשים של הרד"ק (בשורש ד, ב, ר - שזהו השורש של המילה מדבר) - הביא תשע משמעויות למילה מדבר ומו"ר הרב יצחק גינזבורג שליט"א הוסיף וחיידש את השורש העשירי.¹²

לדבריו, כל אחת מעשר המשמעויות הללו שייכת לאחת מעשר הספירות.

1. מדבר = ספירת הכתר

"כגן עדן הארץ לפניו ואחריו מדבר שממה".¹³ כשהאדם מגיע למדבר- הוא משתאה,¹⁴ מתפעל, הכל שם שקט, ישנה שתיקה רועמת. מאזין האדם שם לדממה,¹⁵ ומתחבר הוא לאין האלוקי (סוד הכתר).

2. דביר - ספר תורה = ספירת החכמה

כשארון ה' הובא מפלשתים לבית שמש, מתאר הכתוב: "וישרנה הפרות בדרך".¹⁶ הגמרא במסכת עבודה זרה מפרשת את המילה וישרנה מלשון שירה ומביאה מספר דעות מה שרו הפרות.¹⁷ ר' יצחק נפחא אומר ששירתם הייתה: "רוני רוני השיטה התנופפי ברוב הדרך, המחושקת ברקמי זהב המהוללה בדביר ארמון

¹² בשיעור ששמעתי ממנו על שירת המדבר.

¹³ יואל ב, ג.

¹⁴ ר' נחמן מברסלב מבדיל בין שתיקה נקבית – שתיקה של השתאות, לבין שתיקה זכרית - שתיקה יוצרת, ואכמ"ל.

¹⁵ על שמיעה לעומת האזנה ראה שם משמואל פרשת ראה עמי צח, וכן בעמי קיא.

¹⁶ שמי"א ו, יב.

¹⁷ בבלי ע"ז כד, ע"ב.

ומפוארת בעדי עדיים" רש"י מסביר את הקשר בין השירה לאירוע העלאת הארון וטוען שהשיטה מתייחסת לארון שעשוי מעצי שיטים שנישא על גבי העגלה ומעוטר בזהב מבית ומחוץ. את השבח: "המהוללה בדביר ארמון" מסביר רש"י שהארון מהולל בספר התורה של משה שבתוכו ומפואר "בעדי עדיים" – בדברים האחרים שנמצאים בו.

נמצא, אם כן, שספר תורה קרוי דביר. כמו כן, בהמשך הגמ' אמר רב כמאן קרו פרסאי לספרא דביר? מהכא: "ושם דביר לפנים קרית ספר".¹⁸ ספר התורה קשור לספירת החכמה משום שכידוע – "אורייתא מחכמה נפקת".¹⁹

3. דביר - קודש הקודשים = ספירת הבינה

"אל דביר הבית, אל קודש הקודשים"²⁰ – ספר התורה שרוי בהיכל, בארמון. מכיוון שחכמה ובינה (אבא ואמא) הן "תרין ריעין דלא מתפרשין לעלמין",²¹ לכן היכל ספר התורה (דביר) הוא בבינה.²²

4. דבורה - רפסודה = ספירת החסד

"ואני אשימם דוברות בים".²³ הרפסודה מאפשרת מעבר על פני המים הקשורים לספירת החסד, כי חסד ענינו התפשטות כמו המים המתפשטים לכל עבר, מצמיחים ומחיים את כל היקום.

¹⁸ שו"א, יא.

¹⁹ זוהר הקדוש ח"ב דף קכא ע"א.

²⁰ מל"א ח, ו.

²¹ זוהר הקדוש ח"ג ד' ע"א.

²² וכידוע שפרצוף אבא יונק מתיקון "נוצר" של יג תיקוני דיקנא דאריך ופרצוף אמא יונק מתיקון "ונקה", התיקון האחרון של יג תיקוני דיקנא דאריך, וד"ל.

5. דבר - ספירת הגבורה

"וַתִּקַּם וַתִּדְבֹר אֶת כָּל זֶרַע הַמַּמְלָכָה".²⁴ עניינו של הדבר הוא מגיפה שהורגת ומכלה, קיום של מידת הדין.

6. דובר - מקום מרעה = ספירת התפארת

"ורעו כבשים כדברים".²⁵ פירשו המפרשים שם "כדברים- כמנהגם לרעות בשדה".²⁶

בנוסף, על פי דברי הרד"ק: מקום מרעה של הבהמות יקרא מדבר, בין סמוך לעיר בין רחוק מהעיר.²⁷ הדובר הוא הממצע והמחבר בין המדבר (סוד הכתר) לבין הישוב שהוא עולם הדיבור והמעשה (סוד המלכות) ולכן קשור לספירת התפארת שהינה בקו האמצעי (של אילן הספירות).

7. דבר - מנהיג = ספירת הנצח

"ידבר עמים תחתנו".²⁸ דבר הוא מנהיג.²⁹ ספירת הנצח היא הכוח המנהיג בנפש (וכן היא כוח ההילוך בנפש).

8. דבורה

²³ מל"א ה, כג.

²⁴ דבה"ב כב, י.

²⁵ יש"ה, יז.

²⁶ רש"י, מצודות ומלבי"ם. השווה גם מיכה ב, יב: "כעדר בתוך הדברו", ועיין שם במפרשים.

²⁷ יהושע ח, טו.

²⁸ תה"י מז, ד.

²⁹ ע"י בבלי סנהדרין ח, ע"א.

הדבורים מונהגים ע"י מלכה - בסוד "איהי בהוד".³⁰ הדבורים הופכים את הטמא לטהור (דבש) בסוד "מי יתן טהור מטמא", ודבר זה קשור לספירת ההוד (הוד אותיות דוה).

9. דבר - דבר סתמי- חפץ = ספירת היסוד

תביא לי את הדבר הזה .. את החפץ הזה..

היסוד מכונה דבר בסוד: דבר מצוה (עונה) או ח"ו להיפך – דבר עבירה (זנות ופריצות).

10. דבר - מלשון דיבור = ספירת המלכות

בפה (ספירת המלכות) מתגלה דיבורו של האדם, ה-"רוח ממללא" שלו, מידת המלכות בנפש היא הכח של האדם להיות מחוץ לעצמו, הכוח שמאפשר לאדם לצאת מעצמו לגמרי בכדי להיות גלוי לאחרים.

זהו מימד שונה משאר כוחות הנפש, כאן עיקר הדגש ותשומת הלב הינם לא על מה שיש בנפשי לומר, אלא על כך שהדברים צריכים להיאמר כלפי חוץ ולהישמע על ידי אחרים, לכן המלכות מכונה בקבלה "עלמא דאתגליא".³¹

המדבר הוא כחומר היולי (כתר),³² בכוחו להצמיח ולהוליד בנפש האדם את כל הכוחות הנזכרים. כל אחד מאיתנו נדרש לקחת את

³⁰ על יחסי נצח והוד ראה בשו"ת תורה לשמה תשובה תמד.

³¹ גם בתיאור הגופני של מערכת הספירות, המלכות עצמה נאצלת כנקודה תחת היסוד (עיין ב-"עץ חיים" שער לו פרק ב), וכבר אינה חלק מהגוף של ז"א עצמו. המלכות נבנית כפרצוף עצמאי, פרצוף של בת זוג.

³² בגוף האדם המדבר הוא המצת, שבו אין שערות בסוד "לא ישב אדם שם", זהו מקום לא מיושב, לעומת כלל הפנים שהוא מכונה מקום ישוב (עיין עוד בליקוטי תורה [לאדין] במדבר דף ה' ע"א).

כוחותיו הגנוזים של המדבר ולציירים במציאות ובנו (בסוד מלכות).³³

ג. זירת המדבר

על הפסי "מי זאת עולה מן המדבר"³⁴ כותב המדרש: "עילויה מן המדבר, סילוקה מן המדבר, מיתתה מן המדבר... תורה מן המדבר, משכן מן המדבר, סנהדרין מן המדבר... מלכות מן המדבר... וכל מתנות טובות שנתן ה' לישראל מן המדבר. אמר רשב"י: במדבר טענו (את הכתרים שקשרו להם מלאכי השרת) ובמדבר פרקו (אחרי חטא העגל הורד העדל), נבואה מן המדבר – הוי עילויה מן המדבר".³⁵

חומש במדבר הוא סיפור הדרך ממצרים לירושלים.³⁶ מתוך סיבוכי הדרך בכלל ובפרט מגיעים אל הבנין השלם והמהודר.³⁷

מדוע במדבר נצרפו בני ישראל? מדוע ניתנה להם התורה דווקא שם?³⁸ המדבר ראוי הוא לדברים האלוהיים בגלל רוחניותו.³⁹ כל הדברים היוצאים

³³ ראה שפת אמת במדבר תרל"ג ד"ה במדרש - "המדבר הוא חומר בלי ציור".

³⁴ שה"ש ג, ו.

³⁵ שה"ש רבה ג, ד'.

³⁶ הנקראת גם היא מדבר (ר"ה כג.), אי"א להגיע ממדרגה למדרגה בלי להיות בדרך. בדרך צריך ללכת מדרגה אל דרגה במדרגה (עיני כל חי נידה לא. ד"ה "שלושה").

³⁷ שיחות הרצי"ה זצ"ל לספר במדבר עמ' 175-176.

³⁸ ראה מכילתא ריש בשלח על הפסי: "ויסב אלוהים את העם..."

³⁹ ראה מהר"ל גבורת ה' פרק כב עמ' צה-צו.

מגדר הטבע ראויין למדבר,⁴⁰ לכן תורתנו הקדושה ניתנה במדבר שנאמר: "וממדבר מתנה".⁴¹ אם רוצה אדם לקנות את התורה ישים את עצמו כהפקר לכל, יהא עניו,⁴² יהא בקדושה כמדבר המנוקה מגזל ועריות,⁴³ כך יקנה את התורה באמת ובתמים.⁴⁴ אולם כגודל הקדושה גודל התמורה (הקליפה, הטומאה), "זה לעומת זה עשה האלוהים".⁴⁵ כמו שבקדושה יש עשר ספירות שנכללים בארבע יסודות (שנכללים בד' אותיות) הוא הדין בקליפה.

כדי לקנות את הקדושה - צריך האדם הרבה טורח, עמל ויגיעה, אולם כדי לאבדה אפשר חלילה וחס בשנייה אחת.

הטעם לכך הוא שהזונה (כינוי לרע),⁴⁶ מופקרת היא, נמצאת היא בכל מקום. אם בפתח הבית, אם ברחובות והמבקש ידה, מיד היא באה לקראתו.

⁴⁰ ראה מהר"ל גבורות ה' פרק מ' עמ' קמח-קמט. יסוד זה של המהר"ל מסביר לנו את התופעות המוזרות שנמצאות במדבר כדוגמת הראם (ראה שוחר טוב תהילים פרק כב), הנחש הענק (שמות רבה כד, ד), אגדת רבה בר בר חנה שהייתה במדבר (בי"ב עג:) וכיוצא באלו.

⁴¹ במ' כא, יח.

⁴² עירובין נד, ע"א. הרצון לקבל מוטבע בכל נברא והוא שינוי צורה מהבורא. על ידי השוואת צורה ליוצרה נידבק בבורא עולם שרוצה לתת ולהשפיע בלי גבול (על פי מהר"ל אשלג זיע"א בחוברת קול התור עמ' כג), על ידי ענווה אפשר לזכות לזה.

⁴³ סנהדרין מט.

⁴⁴ ראה מהר"ל בדרוש על התורה (עמ' טז-יז, יט-כ) ועיין עוד בהלכות ת"ת לרמב"ם בפרק ג' הלכה א'.

⁴⁵ קה' ז, יד.

⁴⁶ בספר משלי מוצגים טיפוסים שונים של נשים, טובות ורעות. האישה הרעה מכונה בשמות "זונה", "זרה" ו"נכריה" (ראה משלי ה, ג; ו, כד; ז, ו-כז; כג, כז-כח; ל, כ). תפקידם של כוחות האופל והרע בעולם הוא לפתות את האדם (כמו אישה זונה) לבל יעשה את מצוות האל. עיין היטב בזוהר הקדוש בפרשת תרומה (דף קסא ע"א) שהביא את משל האישה הזונה (יצר הרע) המנסה לפתות את בן המלך בחלקת אמריה ומסיים שם הזוה"ק, שגם לה יש שכר, כי עושה רצונו של בורא עולם.

מה שאין כן הקדושה שהיא בת מלך. יושבת היא בביתה בהיכל המלך, ואין להשיגה בנקל.⁴⁷ לכן כוחות הטומאה נקראים "חיצונים".⁴⁸ לפי הקבלה מקום מושבם של הקליפות וכוחות האופל הוא המדבר,⁴⁹ לכן הלכו בני ישראל במדבר ארבעים ושנים מסעות במשך ארבעים שנה, לברר את ניצוצות הקדושה אשר שם,⁵⁰ וכדי לגלות שגם במדבר, מקום הרע הקוסמי, שוכן האל. אין מקום שפנוי מאור ה' ברוך הוא.⁵¹ הדרך, המעבר ממקום למקום, היא שלב מסוכן. עלולות להיות בו נפילות ומעידות גשמיות ורוחניות.⁵² אין ספק בזה שהמדבר, מקום סמ' והס"א, הוא אשר גרם לעם ישראל לחטוא.⁵³ אולם עלינו לדעת כי ה' שוכן עם כלל ישראל בתוך

⁴⁷ עיין נא בסוף תוכחת חיים לחג השבועות של מרן החב"י זיע"א בסיפורו הנפלא.

⁴⁸ עיין באריכות בדברי קודשו של החסד לאברהם במעיין השביעי עין גדי נהר ד, שלעתיד לבוא תתבטל הקליפה כי תפקידו של סמ' (ראש הקליפה) הוא כרצועה שמכים בה את הברן הסורר, וכיון שגדל והיטיב דרכיו אין בה צורך. (שם נהר כז. בעניין הקליפות עיין באריכות בפרדס רימונים שער כה-כו, עץ חיים שער מח (שער הקליפות) ודי בזה.

⁴⁹ ע'י בזה"ק שמות קנו, אור החיים הקדוש (שמ' יג, כא, במ' כו, א) וליקוטי תורה (לאדל) במדבר דף ד' ע"ג.

⁵⁰ ע'י "עוד יוסף חי" דרשות ריש פרשת מסעי, אור החיים הקדוש במ' לג, א ועיין עוד בדגל מחנה אפרים (בריש מסעי) שמביא שכנגד מסעות בני ישראל כל אדם עובר בימי חלדו מב מסעות החל מרגע הלידה ועד לרגע הפטירה. לביאור ענינו של שם מ"ב בקבלה - עיין נא בשער הכוונות דף ב ריש ע"א, וכן בדף סה ע"ב ועיין עוד ב- "עץ חיים" שער השבירה פ"ב (דף מ סוף ע"ד) ובשערי רחמים ח"ב שאלה מה', ודי בזה.

⁵¹ באר מים חיים דב' יב, א.

⁵² זו הסיבה הרעיונית והעמוקה לכך שרגע הלידה מסוכן עבור האישה והתינוק. זו הסיבה שאנו שמים מזווה על פתח הבית שהוא המעבר מהפנים לחוץ, זו הסיבה שברגע שהאדם נפטר ועובר את מעבר יבק הוא צריך שמירה ולכן אנו קוראים את מזמור יושב בסתר. לכן גם הגמרא בברכות נד ע"ב אומרת שהולכי מדבריות צריכים להודות לה' אחר כך, כי היו במקום הסכנה וניצלו. כך גם פסק מרן השו"ע באו"ח סימן ריט סעיף א וסעיף ז, ואכמ"ל.

⁵³ כ"כ מרן הבא"ח זיע"א ב- "אדרת אליהו" במ' לג, ב.

טומאתם⁵⁴ ו-י"ה' צדיק יבחן".⁵⁵ כמו שאומר הפסוק: המוליכך במדבר הגדול והנורא, נחש שרף ועקרב וצימאון אשר אין מים... למען ענותך ולמען נסותך להטיבך באחריתך".⁵⁶ המדבר הוא מקום המבחן של אבות האומה. במדבר בדק ה' את משה רבנו ואת דוד המלך ע"ה ע"י רעיית הצאן⁵⁷ וכשראה שעמדו בניסיון, אמר להם: "מי שרועה את הצאן יבוא וירעה את צאני".⁵⁸ אלו ישראל כמו שאומר הנביא יחזקאל "וְאֶתְּן צֹאֲנֵי צֹאֲן מְרֻעֵי תֵי אֶדְם אֶתְּם אֶנִי אֶלְהִיכֶם נְאֻם אֲדֹנָי ה'".⁵⁹ במדבר מתקיים מאבק תמידי בין חומר לרוח,⁶⁰ מאבק בין תאוות לרוחניות עילאית, כי כנסת ישראל נקראת מדבר וגם הס"א נקרא מדבר.⁶¹ הקדושה והקליפה הן צרות זו לזו ואי

⁵⁴ שם משמואל כי תצא עמי קלח. בפרשת קדושים עמי רעז, רפו כתב השם משמואל שאי אפשר להגיע לקדושה אלא באמצעות כלל ישראל.

⁵⁵ תה' יא, ה.

⁵⁶ דבי' ח, טו – טז.

⁵⁷ שמות רבה ג, ג. ובזוהר חדש שיר השירים דף סז ע"ב כתוב שכאשר היה רועה דוד את הצאן במדבר, היה מסתכל על המדבר ועובד ומשבח את ה'.

⁵⁸ שמות רבה ב, ב.

⁵⁹ יח' לד, לא. לכל זה זכו ישראל בזכות אברהם אבינו ע"ה, כדברי המדרש בבראשית רבה מח, י: "אמר הקב"ה לאברהם: אתה אמרת יוקח נא מעט מים, חייד שאני פורע לבניך במדבר, בישוב ולעתידי לבוא. כמו כן כתב החיד"א בנחל קדומים ריש במדבר: אברהם בגימטריה במדבר (248).

⁶⁰ כמו שלמדבר אין סוף, כך לדברי התורה אין סוף. כך מבואר בפסיקתא דרב כהנא יב ובילקוט שמעוני יתרו רצג.

⁶¹ "קהילת יעקב" (לבעל מלוא רועים על הש"ס) ערך "מדבר". עיין עוד ב- "פרדס רימונים" בשער ערכי הכינויים ערך "שדה" שכתב שיש שדה דקדושה ויש שדה דקליפה, ובחידושו לפרשת תולדות בכ"י האריך בסוד השדה וחקל תפוחין קדישין, ואכמ"ל. ראוי לציין שפעמים שהמדבר מכונה שדה כפי שכתוב בספר השורשים של הרד"ק בערך שדה. אולם עיין בחסידות מבוארת מועדים א עמי יח הערה 25 ובפרק שירה (א) שהבדיל בין מדבר ל-שדה, ואכמ"ל.

אפשר בשום אופן שבעולם להשלים ביניהם.⁶² כמו שהקדושה נוטלת כוח ממעשי האדם הוא הדין הקליפה.⁶³ עיקר בריאת העולם הזה הוא בירור הטוב מהרע, ואין הרע מתקיים אם אין בו חלקי טוב.⁶⁴ אם לא יהיו קליפות בעולם לא יהיה רע, רק טוב וא"כ לא תהיה בחירה ורצון⁶⁵ וכל מגמת בורא עולם שתהיה בחירה חופשית בין טוב לרע,⁶⁶ שתהיה עוצמה בקדושה ושתהיה עוצמה בטומאה, כדי לאפשר לאדם בחירה חופשית אמתית. וכפי ערך הכנת הכלי כן יהיה ויחול האור והברכה.⁶⁷ הניסיון מגיע לאדם כדי להגדילו ולהאדירו. על ידי הניסיון יכול האדם להשתלם בפעם אחת.⁶⁸ סיפור ההתמודדות של אדם הראשון הוא תבנית חייו של כל יהודי בעולם, לכל יהודי יש מעין גן עדן בתוכו שממנו הוא גולה.⁶⁹ "גן עדן" הוא המוחין

⁶² חסד לאברהם, מעין שביעי, עין גדי נהר י.

⁶³ שם, נהר ו.

⁶⁴ ראה בספר המופלא כרם שלמה של מו"ר זקני המקובל האלוהי צ"ע חכם ר' שלמאן אליהו זיע"א בח"א שער ג' פרק ב אות ב (עמ' רמא' רמב' בהוצאת חברת אהבת שלום התשס"ו) ואם אל עולם הרז והסוד צמאה נפשך – לך נא ראה את הדרכתו של ה"כרם שלמה" איך ללמוד קבלה בח"א שער ג' פרק א' אות ח' (עמ' קצא-קצג).

⁶⁵ כרם שלמה ח"ג, שער ח' פרק ו' מ"ט, אות ט' (עמ' תתכח').

⁶⁶ לשאלת הבחירה והידיעה ע' בסוף ספר 400 שקל כסף, ספרו האחרון של מוהרח"ו זיע"א (על פי דעת ותבונה פרק ח' (עמ' צח' בהוצאה החדשה של שיח ישראל), בהלכות תשובה לרמב"ם ה', ה' ובראב"ד שם, משך חכמה בר' כא, יז, צדקת הצדיק אות קל, רסיסי לילה אות מה, מכתב מאליהו ג' עמ' 262, מכתב מאליהו ד' עמ' 120-93 ובשפתי חיים אמונה ובחירה ב' עמ' ז - קעו.

⁶⁷ שם משמואל, שמיני עצרת עמ' רכא.

⁶⁸ שם משמואל, ואתחנן עמ' טל.

⁶⁹ בספר הנסיך הקטן, ספרו המפורסם ביותר של הסופר הצרפתי אנטואן דה סנט אכזיפרי (הספר נכתב ב- 1943) כתוב: "סוד יופיו של המדבר - שהוא צופן בחובו, אי שם, מקור מים חיים". אפשר להסביר ולומר לענייננו (אף שבודאי לא לזה התכוון הסופר) שמקור המים החיים במדבר הוא סוד היחידה שבנפש שאינה נפגמת לעולם בחטאי היהודי (סוד המדבר). זוהי הבתוליות שבנקודת היחידה שבנפש שתמיד היא זורמת ומפכה ולעולם אינה מתייבשת ונפגמת

שבראש (פנימיות הפרצוף), שם לא מתקיימת התמודדות, שם הכול צלול ומלא מודעות לאמת, לטבע האלוהי. בתחום הראש נמצאת התורה הקדושה, האמת הטהורה, התבנית האידיאלית של העולם המתוקן, "איסתכל באורייתא וברא עלמא".⁷⁰ הגוף לעומת זאת עומד במצב שונה לחלוטין, בתוך המציאות המקולקלת, עמה הוא צריך להתמודד.⁷¹ כדי להתמודד עמה מתלבש הגוף במידותיו ומלבושיו. ההתמודדות היא "בזיעת אפך", היא דורשת מאבק קשה ועיקש להמשיך את המוחין (ג"ר) במידות (ז"ת), להחדיר את התורה בעולם. עבודה זו קשה משום שבחלק שנפער בינתיים בין המוחין למידות, בין התורה לעולם, שוכנות הקליפות.⁷² ראוי לציין שתיקון העולמות על פי הקבלה, הוא מילוי החללים הפעורים האלו. לדוגמא בשבת ישנה עליית העולמות. עולמות בי"ע התחתונים שהחיצונים יונקים מהם עולים לתחום עולם האצילות שעליו נאמר: "לא יגורך רע".⁷³

וד"ל כי עמוק הוא וכבר כתב ר' נחמן מברסלב (שהקדים את בני דורו בהתמודדות עם הזמן החדש): אפי' מסיפורי גויים צועק כבוד ה' יתברך (שיחות הר"ן נב).

⁷⁰ זוהר הקדוש ח"ב, קסא.

⁷¹ וז"ל רבינו האר"י זיע"א בשער הגלגולים (דף סב ע"ב): "דע לך כי אין גדולת הנפש תלויה כפי מעשה האדם, רק כפי הזמן והדור ההוא, כי מעשה קטן מאוד בדור הזה שקול בכמה מצוות גדולות שבדורות האחרים, כי בדורות אלו הקליפה גוברת מאוד מאוד לאין קץ מה שאין כן בדורות הראשונים".

⁷² לביאור עמוק לסוד המניעות ראה בשם משמואל, וישב עמי עב.

⁷³ תה"ה, ה. ע' בשער הכוונות דף סג' ע"ב, ובאריכות רבה בשער מאמרי רשב"י דף לה ע"ג והלאה, נהר שלום לרש"י זיע"א דף יג ע"ג, דף כה ע"ג, דף לד ע"ג, ותורף דבריהם הוא שנשאר חלל פנוי בין הקדושה שבשבת לימות החול בשיעור של י"ד מדרגות מנצח דיצירה ולמטה. לכן כותב רבינו האר"י זיע"א בשער הכוונות (דף סג' ע"ג, דף סד' ע"א, דף סו' ע"ב) לעשות את קבלת שבת בשדה וכן כתב רבינו הרש"י בסידורו (סידור הנדפס ח"ג דף א' ע"ב): "אח"כ יאמרו בואו ונצא לקראת שבת מלכתא לחקל תפוחין קדישין ויצא לשדה...". עיין עוד ב- "קניין פירות" לרבינו היר"א דף קלג וב- "שמן ששון" ב- "פתח עיניים" דף סב ע"ב. כך גם פסק מרן הבן איש חי זיע"א (בא"ח הלכות שנה ב', וירא אות ב'): "סדר קבלת שבת, כפי דברי רבינו האר"י ז"ל,

לכן בשבת הרבה דברים סתמיים, חלולים, שנתונים תחת ממשלת הקליפות כמו אכילה ושתייה וקיום יחסי אישות, מתמלאים עתה בתוכנם האמתי, תוכן של קדושה, והופכים למצווה רבה.⁷⁴

ד. תורת המדבר

בג' דברים התורה ניתנה, לדברי המדרש: "באש, במים, ובמדבר".⁷⁵ התורה ניתנה במדבר כדי שבני ישראל יתקנו אף את התוהו,⁷⁶ כי בכוחה של התורה לעשות מהפכה בעולם, להפוך מדבר של צייה ושממה לגן עדן. תפקידם של ישראל בעולם הוא לקרב ולמזג בין הקודש לבין החול, לקדש את הטבע,⁷⁷ לרוממו, לזככו ולהעלותו באמצעות התורה, כדי שישמש ככלי לרוח. תפקידם של ישראל לחבר בין עולם האצילות לבין עולמות בריאה, יצירה ועשייה, לחבר בין האור לכלי, לחבר ולברר את רסיסי הניצוצות שנתפזרו ב-"שבירת הכלים". דבר זה יתאפשר אך ורק על ידי חיבור מרבי בין הרוחניות לגשמיות, בין חיי הנצח לחיי השעה.

הוא כך: הנה בתחילת הכל אם אפשר לעשות קבלת שבת בשדה מה טוב ומה נעים והוא מצווה מן המובחר ואם א"א לעשות בשדה טוב לצאת בקבלת שבת לחצר, למקום פנוי ומגולה". להרחבה בסוד השדה והמלכות הנקראת חקל תפוחין קדישין ע' שעה"כ דף סד ע"ב וע"ג, פרי עץ חיים שער השבת פרק ח', כוונות חקל למעשה ראה סידור הרש"ש (בנדפס ח"ג דף א' ע"ב) ועל פי מה שכתבנו לעיל יומתק מה שעושים קבלת שבת בשדה, כדי לכלול את השדה עם הקדושה, לרוממה ולהעלותה וראה מה שכתב בזה בספר הנפלא "בית גנזי" מאמרי שבת עמ' שו.

⁷⁴ ראה באריכות בספר הנפלא "מבוא לקבלת האר"י" של מו"ר הרב יצחק גינזבורג שליט"א עמ' שיח - שכז.

⁷⁵ במדבר רבה א, ז. לביאור מדרש זה ע"ד העבודה ראה נתיבות שלום (סלונים) במדבר עמ' יטז, לביאור עמוק ראה מהר"ל בדרוש על התורה עמ' יט-כ.

⁷⁶ שפת אמת במדבר שנת תרל"ט ד"ה "במדרש ומן התורה יבוא יישוב וסדר לכל הבריאה כולה", שפת אמת במדבר שנת תרנ"ד ד"ה "במדרש".

⁷⁷ ראה שם משמואל, בשלח עמ' קפג – קפד.

סוד נורא ונשגב זה קלטו בלק ובלעם ובכל כוחם ניסו להפריד את ישראל מחיבור הרוח והגשם. לכן ביקשו: "ואגרשנו מן הארץ"⁷⁸, שישארו אצל בלק ובלעם כל עניני עולם הזה, הארץ, מגושמים ומטונפים, כדי שעם ישראל לא יזככם וירוממם. כמו שכותב השל"ה הקדוש בשער האותיות, שער קדושת הזיווג אות עה על ערך וגודל קדושת הזיווג, השיא של קידוש החומר: "אין קדושה בכל הקדושות כקדושת הזיווג אם הוא בקדושה"⁷⁹. סוד מופלא זה, לא השכילו בני דור המדבר להבין.⁸⁰ מאסו המרגלים בארץ חמדה לחרוש ולזרוע.⁸¹ העדיפו הם את הנהגת הנס המדברית שהיתה להם על פני הנהגת ארץ ישראל, הנהגת הטבע, שהיא המטרה העיקרית.⁸² בני דור המדבר היו עסוקים בתורה בלא דרך ארץ, היו הם בחינת "נשמע", בחינת משה והתורה, איתערותא דלעילא ולא בחינת "נעשה", בחינת יהושע והתפילה, איתערותא דלתתא. על כן דור המדבר לא זכה להיכנס לארץ.⁸³ גדול הוא דור המדבר, עד כדי כך שר' פנחס אומר ש- "כל אותו הדור ששמעו קולו של הקב"ה בהר סיני זכו להיות כמלאכי השרת... אשריהם בעולם הזה ובעולם

⁷⁸ במ' כב, ו.

⁷⁹ עיין ב-שם משמואל קורח עמ' רסו, בלק עמ' שכח.

⁸⁰ דור דעה (פסיקתא רבתי יד, במדבר רבה יט, ג).

⁸¹ שם משמואל, במדבר עמ' כב.

⁸² שם משמואל, סוכות עמ' קנג.

⁸³ על פי ישראל קדושים לר' צדוק הכהן מלובלין זיע"א, אות ז (עמ' 82 במהדורת הר ברכה), קומץ המנחה ח"א אות מא, שפת אמת פנחס תרמ"ב ד"ה "עלי", "שיא השלימות המוסרית והדתית שהיהדות שואפת להגיע אליו, הוא האדם בתור יוצר... התהום מתאוה לפרוץ את גדר החוק ולבקע את תחומי היצירה המסודרת, את התהליך הקוסמי ואת מנהגו של עולם ולהחזירם לאפס ואין, לשממה וריקנות אונטית" (הרב סולובייצ'יק, "איש ההלכה גלוי ונסתר" עמ' 84 - 87).

הבא".⁸⁴ מדרש זה פסק כדעתו של רבי אליעזר שדור המדבר, יש להם חלק לעולם הבא.⁸⁵ אולם ר' עקיבא חולק עליו וסבירא ליה שדור המדבר, אין להם חלק לעולם הבא.⁸⁶

ה. שירת המדבר

איתא בפרק שירה (פרק א): "מדבר אומר: "יששום מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח כחבצלת".⁸⁷ שמעתי ממו"ר הרב יצחק גינזבורג שליט"א שעיקרו של פרק שירה הוא ללמוד משירת הבריאה יסודות בעבודת השם.⁸⁸ איזה יסוד מלמדת שירת המדבר?⁸⁹

⁸⁴ פדר"א, מא.

⁸⁵ סנהדרין קח, ע"א וכן משמע מתוס' בבא בתרא עג: ד"ה "ודמו".

⁸⁶ עיין במרגליות הים לסנהדרין כאן שאומר שנראה שלא אמר רבי עקיבא שאין להם חלק לעולם הבא- אלא על אלו שהתלוננו ומרדו מחמת המרגלים, אבל אלו שהמשיכו להאמין בה' ובטחו בו שבוודאי יצליחו לכבוש את הארץ- בוודאי לא אבדו את חלקם לעולם הבא, אף שנענשו בעוון הדור שלא זכה להיכנס לארץ.

יש לעיין ולהעמיק במחלוקתם, רק זאת אגיד כי המחלוקות נובעות משורש נשמת האדם השונה מחברתה. (על פי שם משמואל, ויקהל עמוד רס"ז, פנקס י"ג של הרב קוק זצ"ל אות מט', אורות הקודש ג' עמ' רכא').

⁸⁷ יש' לה, א.

⁸⁸ על סוד פרק שירה ומהותו עיין בליקוטי תורה למוהר"ו זיע"א, בטעמי המצוות פרשת ואתחנן דף צד ע"א, ועיין עוד בשער מאמרי רשב"י בפירושו לפרק שירה (דף ס' ע"ד).

⁸⁹ ראה ב- "שבת ומועד בשביעית" פרשת בשלח על שירת הטבע ועל השירה שפורצת גבולות, כי שירה ענינה דביקות ואהבה למעלה מהכלים (שם משמואל כי תבוא עמ' קסט).

1. בחירת המדבר

בפרקי דרבי אליעזר פרק מ"א מתוארת קדושתו של דור המדבר שהיו כמלאכי השרת, ונתקדשו במדבר בתשמיש המיטה,⁹⁰ אולם עם כל רוממותם וקדושתם,⁹¹ חטאו אבותינו. המקום גרם להם שיחטאו.⁹² זהו סוד המדבר, זירת הבחירה בין הטוב לרע, זירת המאבק בין החומר לרוח, זירת המאבק בין ה- "אני"⁹³ לבין ה-"אין".⁹⁴ הן אמת שדרכי התורה רמו עד שאין ביכולתנו לתת טעם לכל דבר,⁹⁵ אך ייתכן לומר, לענ"ד, שהתורה ניתנה דווקא במדבר משום שהוא המקום הכי מתאים לרצונו של האל לתת לברואיו בחירה חופשית. אין מקום מתאים ממנו. כאשר מדבר הוא מלשון דיבור והנהגה,⁹⁶ הוא מעיד על כך שבכוחו של הדיבור האלוקי להנהיג את

⁹⁰ וכתב התיבות שלום (סלונים, שובב"ים עמוד ז') שכל העליות והירידות בכל העניינים תלויים בשמירת היסוד, כי היא יסוד האדם. לכן היה מאבק לעם ישראל במדבר בשמירת היסוד שלהם, בקדושת האכילה והמין שלהם. (על סוד הצניעות ראה בספר הנפלא "נהלך ברג"ש - של הרב שג"ר זצ"ל, במאמרו שם על אהבה, רומנטיקה וברית (עמ' 271), וכן במאמרו שם על צניעות ובושה (עמ' 261), ועיין בחוברת הנפלאה "מה זאת אהבה" (מערכות יחסים באור הקבלה והחסידות) של מו"ר הרב יצחק גינזבורג שליט"א - שם מבואר באופן עמוק - סוד הצניעות, סוד הנוגע ואינו נוגע, וד"ל).

⁹¹ ראה זוה"ק חלק ג' דף קס"ח עמוד ב', חלק ג' דף כ"ב ע"א - לא היה בעולם דור נעלה כדור המדבר, ולא יהיה - עד שיבוא משיח צדקינו.

⁹² כ"כ בספר הדע"ה לבעל הלשם, ח"ב דרוש ה' ענף ה' אות ב.

⁹³ אני (של הקליפה) = אגו, עצמיות, גאוה, לכן 'אני' בגי' טומאה (61), הגימטריה היא מפי מו"ר המקובל האלוקי הגאון הרב מרדכי עטייה שליט"א ראש ישיבת המקובלים "החיים והשלום" בירושלים תובב"א.

⁹⁴ סוד הביטול לה', סוד ההתאיינות, כי המדבר מסמל את הפרישה מהטבע, את הכרת ישראל שאין להם מקום בעוה"ז, לכן המדבר הוא סמל לביטחון ואמונה בה' (ע"פ השפת אמת במדבר תרנ"ט ד"ה במדרש, תרס"ד ד"ה בשבת, נשא תרמ"ו ד"ה במדרש {השני}).

⁹⁵ משך חכמה ויקרא כ"ז, י"ג.

⁹⁶ שפתי כהן (ריש במדבר), פיתוחי חותם לרבנו יעקב אבוחצירא זיע"א על הפסוק "ויאמר משה לחובב" (פרשת בהעלותך), שפת אמת וארא תרל"ב ד"ה ברש"י.

המדבר אל ייעודו האמיתי, להנהיגו אל שירתו: "ישום מדבר וציה",⁹⁷
להפוך את המדבר היבש והצחיח למדבר גן עדן.⁹⁸

ז. גבול המדבר

סוגיית גבולות הארץ היא מן השאלות המסובכות ביותר בהלכה,⁹⁹ אולם לענייננו ראיתי לעיין מעט בהשתייכותו של מדבר סיני לארץ ישראל. מהפסוקים נראה שגבולה הדרומי של א"י הוא נחל מצרים,¹⁰⁰ אך נחלקו הראשונים מהו:

- א. יש הסוברים שנחל מצרים הוא נחל אל עריש.¹⁰¹
- ב. יש הסוברים שהוא במקום תעלת סואץ וכל סיני בכלל א"י.¹⁰²
- ג. ויש הסוברים שנחל מצרים הוא תעלת סואץ אבל החלק הדרומי של חצי האי סיני אינו בכלל א"י.¹⁰³

⁹⁷ יש' לה, א.

⁹⁸ ע"פ יש' נא, ג.

⁹⁹ ראה לדוג' ספרו של ח. בר דרומא 'זוה גבול הארץ'.

¹⁰⁰ ברי' טו, יח; במ' לד, ה.

¹⁰¹ "כפתור ופרח" בפרק יא על פי רס"ג, ראבי"ע ברי' טו, יח והרדב"ז בח"ד סימן ל.

¹⁰² רש"י על הפסוק בשמות כ"ג, ל"א 'ושתי את גבולך מים סוף ועד ים פלשתים והכוזרי במאמר שני אות י"ד.

¹⁰³ רמב"ם שלדעתו קו הגבול הוא הקו הנמשך ישר מאילת עד השלוחה של ים סוף המתחברת לתעלת סואץ, על פי הלכות קידוש החודש י"ח, ט"ז, שו"ת הרמב"ם קכ"ז, תרגום יונתן על בראשית טו, יח ובמ' לד, ה, תרגום ירושלמי על במ' לד, ה, תוס' עירובין טו עמ' ד"ה "כשם", רא"ם על במ' לד, ה, רד"ק על יהושע יג, ג והגר"א על יהושע טו, ג. להרחבה בסוגיית הגבולות ע' בשו"ת ציץ אליעזר חלק י' סימן א', בשו"ת באהלה של תורה חלק ג' סימנים א-ב' וחלק ד' סימנים ו-ז', תורת המועדים של הרב גורן זצ"ל עמ' 658, שאילת היא א"י וע"כ מותר לטייל בה, ראה בספרו של מרן הראשלי"צ מו"ר הרב מרדכי אליהו שליט"א "מאמר מרדכי", ושבתה הארץ פ"ב ס"ט הערה 23, שו"ת הרב הראשי ח"ב (שנים תשמ"ח-תשמ"ט) סימן ר"ז, עיר הקודש

אמנם במכילתא כתוב: "ניתנה תורה בדימוס (להמון העם ולא ליחיד סגולה), בפרהסיא, במקום הפקר, שאילו ניתנה תורה בארץ ישראל, היו אומרים לאומות העולם: אין לכם חלק בה".¹⁰⁴ אך בעקבות דברי סבי הגאון הגדול, מלאך ה' צבאות, הרב בנימין אביעד זצ"ל,¹⁰⁵ אין לי אלא לפסוק בזה כדעת רש"י והכוזרי,¹⁰⁶ שמדבר סיני כולו הוא ארץ ישראל, או לכל הפחות, בחינת ארץ ישראל.¹⁰⁷ מכיוון שהתורה ניתנה בסיני שהוא בחינת א"י, לכן שורשה ומהותה של התורה היא קידוש החול והחומר.¹⁰⁸ בני דור המדבר, שלא הכירו בבחינת ארץ ישראל שבמדבר סיני, לא הכילו את הדבר הנשגב הזה, על כן לא זכו הם להיכנס לארץ חמדה ולא היה ביכולתם לומר לגויים כי אין להם חלק בה. כל המאורעות של כל הדורות כולם אירעו בעצה עמוקה של רב עליליה,

והמקדש ח"ג פרק יט סעיף ה, ספר ארץ ישראל סי' ז' סעיף ה' וסי' כ"ו סעיף ח' ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ו אורח חיים סי' ב'.

¹⁰⁴ יתרו פרשת בחודש השלישי, פרשה א', על הפס' ויחנו במדבר.

¹⁰⁵ כך היה המעשה: בעת שהיה חבר מועצת הרבנות הראשית לישראל, בא מנחם בגין ז"ל (ראש הממשלה דאז) בשנת התשמ"ב (1982) לאסיפת מועצת הרבנות הראשית לישראל והציע בפני הרבנים הראשיים דאז (הגאון הרב שלמה גורן זצ"ל, ומרן הגאון רבנו עובדיה יוסף זצ"ל) את "החזרת סיני", קם סבא ע"ה ואמר להם: בשום פנים ואופן אסור להחזיר! הוציא סבא ע"ה את ספר הכוזרי מכיסו וקרא בפניהם שלדעת ריה"ל, מדבר סיני כולו הוא ארץ ישראל! אשרי העם שככה לו, אשרי העם שסבא ע"ה היה שרוי בתוכו.

¹⁰⁶ על הכוזרי בהלכה, ראה בספר "לאור ההלכה" של הרב זווין זצ"ל.

¹⁰⁷ ואל תקשה על דברי מדברי המכילתא (לעיל) ששם כתוב שתורה לא ניתנה בארץ ואם סיני זה א"י איך משה רבנו ע"ה היה בסיני ובעבר הירדן, שגם הוא בכלל הארץ (יערות דבש ח"ב, דרוש י"ל-כה' אלול, עמ' רל"ט), והרי נגזר עליו שלא יכנס לארץ? י"ל שזה לא עיקר הארץ (כן תירץ לי הגאון הרב צדוק אליאס שליט"א).

¹⁰⁸ שפת אמת כי תבוא, שנת תרל"ד ד"ה "ולא נתן". בזה שונה עבודת א"י מעבודת חו"ל. עבודת חו"ל היא ביטול הגוף והרע, ואילו בארץ ישראל אנו מזככים את הגוף וממתיקים את הרע.

אשר כן עלתה במחשבתו הנעלמה מעיני כל חי, והכל גזור מלפניו מאז ומקדם.¹⁰⁹

ח. מעשיית המדבר

התורה ניתנה במדבר גם כדי לבחון את חיבת ישראל אליה, והביא בזה רבן של כל בני הגולה, הלא הוא רבנו יוסף חיים זיע"א¹¹⁰ משל אשר הובא בספר "בן המלך והנזיר":

היה היה נער בן עשיר גדול, שרצו קרוביו ליקח לו אישה אשר אביה עתיר נכסים. וימאן הנער כי לא ישרה היא בעיניו מצד מידותיה והליכותיה, ויברח וילך עד קצווי תבל אל ארץ רחוקה.

ויצא לשוט בעיר לראות הארץ. וירא נערה אחת יושבת בפתח אחד מבתי העניים, יפיפיה הייתה, יפת תואר ויפת מראה.¹¹¹ ותיטב הנערה בעיניו, ותשא חסד לפניו, ותדבק נפשו בה מאוד.

¹⁰⁹ עיין באריכות בשמות רבה ב', ד', בפתיחתא דאסתר רבה סימן י', ספר הדע"ה דרוש ד ענף כו סימן ב, דרוש עץ הדעת סימן ח וסימן יב, בח"ב דרוש ד ענף חי סימן ג. קשיא לי טובא על מה שכתב מרן הגאון חזון עובדיה זצ"ל בפירושו להגדה של פסח ח"ב עמ' רן על: "אילו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לא"י – דיינו", שהביא משם ראייה שהעיקר זה התורה, כי א"י בלא תורה אינה טובה יותר מחו"ל ולהיפך מוטב להישאר בחו"ל ולא לעשות עבירות בא"י ולפלא בעיני שלא הזכיר את פירושו של המהר"ל מפראג על הגדה של פסח עמ' קו ובגבורות ה' פרק נט, שמבאר שכל הטו מעלות הם מעלה ע"ג חברתה, כאשר א"י היא מעל לתורה וע' רמב"ן על ויקרא יח, כה, ילק"ש איכה תתלח, חסד לאברהם מעין ג נהר יב, כוזרי ב, כ: "כי א"י היא ארץ התורה" ועיין עוד באם הבנים שמחה פרק שני עמ' צט במהדורת התשמ"ג.

¹¹⁰ בסיפרו בן איש חי ח"א, דרוש ג' לשבת כלה.

¹¹¹ על חשיבות היופי בנשיאת אישה עיין בפלא יועץ ערך יופי, אור החיים הקדוש ויצא כט, יח, רד"ק על בראשית כט, יח, רש"י הירש על בראשית ב, ט ובשיעורי דעת ח"א דף 194. על היתר הסתכלות בפנויה כדי לראות אם היא נאה בעיניו כדי שישאנה הוא או חבירו ראה מדרש תנחומא וישלח אות ה, פירוש המשניות לרמב"ם סנהדרין ז, ד, יפה ללב אה"ע סימן כא ס"ק ח ובשו"ת עולת יצחק (ראצבל) ח"א סימן קעו.

ויאמר לה: אחותי, רעייתי, הגידי נא לי בת מי את? ותסגור הדלת לפניו ותעמוד מאחוריו, ותאמר לו: בת איש זקן ומסכן אני, וידלג הנער ברוח נבהלת, ויגש אל הדלת וישא קולו בבכי.

וישורר לה שיר אחד בדרך חכמה ומוסר, ותען הנערה מאחורי השער ותשר גם היא שיר אחד בדברי חכמה ומוסר. כשמוע הנער את נועם שיריה וחלקת אמריה ויוסף אהבה על אהבתו, ויקרא בקול גדול לאביה הזקן ויאמר לו: הטוב בעיניך לתת את בתך לי לאישה, כי ישרה היא בעיני, ואני אכלכל אותך ואת כל אשר לך? ויאמר לו הזקן: מה לך לקחת בת מבנות העניים והדלים, הלא בן עשירים אתה? ויאמר לו הנער: ידעתי כי מאת ה' הייתה הסיבה, כי אהבתיה אהבה רבה, כי מצאתיה מלאה חכמה ומוסר. ויען הזקן ויאמר: דבריך ערבים ומתוקים לי, הוכחת לי כי איש חכם ונבון אתה, אך איך אתן לך אותה והיא בת יחידה, ואילו תתן לי אלפי כסף וזהב-לא אוכל להיפרד ממנה, וגם ודאי לא ירצו קרוביך ובני משפחתך שתשא בת פחותים כמונו אל ארץ מולדתך. ויאמר הנער: אחר אשר לא תרצה להחליף העוני והדלות בעושר וכבוד – אניח אני את כל עושרי ונחלתי, אעזוב את בית הורי- ואשב עימך כל ימי חיידך.

ויען הזקן: טוב הדבר, הסירה נא את בגדי חמודותיך ותלבש כמונו, ותאכל ותשתה כמונו.

ויאמר הנער: כן אעשה. ויקח הנער מבלויי הסחבות אשר מצא שם וילבשם ובכל יום ויום הזקן מספר לו משל ומליצה ודברי חידות, וימצאהו הנער שלם במידותיו, מלא על כל גדותיו.

ויהי ביום השביעי קרא לו הזקן ויאמר לו: אחרי שבחרת בנו, ורצית בנו קום נא קח את המפתח הזה ופתח את החדר הזה. ויפתח הנער את החדר, וירא בתוך החדר פתח חצר גדול, וימצא בחצר ההיא בתים והיכלות

מפוארים, מגדלי ענק מצופים ומלאים בזהב ואבנים יקרות. ויאמר לו הזקן: כל אשר אתה רואה שלך הוא, את הנערה אני נותן לך לאישה, ושמח באשת נעורידך ובבחירת ליבך.¹¹²

הנמשל מובן. ישראל במצרים נבדלו מהמצרים ולא רצו להידבק בהם והנה כשרצה ה' ישתבח שמו לתת את בתו (התורה הקדושה) לעמו, רצה לבוחנם האם ימאסו בתאוות גופניות ויהיה ליבם ומעיינם לרדיפת המושכלות בעבור אהבתם את תורתו. לכן, קודם שהביאם אל ארץ זבת חלב ודבש אשר כל בה, הכניסם למדבר, ארץ צייה ושממה, מקום אשר אין שם לא תאנה ולא רימון, גם למים צמאו שם. בחן אותם ה' ובדקם הדק היטב- "וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך במדבר.. לנסותך.. התשמור מצוותיו אם לא".¹¹³ כשראה שעמדו בניסיון ואוהבים הם את התורה אהבת אמת, הכניסם ל- ארץ ישראל. זהו שאומר הנביא: "כה אמר ה', זכרתי לך חסד נעורידך אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה".¹¹⁴

¹¹² אשר כתבו נזיר בודהיסטי ותרגמו לעברית הרב אברהם הלוי בן רבי חסדאי.

¹¹³ דב' ח, ב.

¹¹⁴ יר' ב, ב ועיין בנחמת ציון למרן הרי"ח הטוב זיע"א על איכה ה, כא.

ט. דרך המדבר

נמצא שדווקא במדבר נבחנו ישראל באמונתם בה',¹¹⁵ כי כל הדרכים בחזקת סכנה ובמיוחד המדבר.¹¹⁶ ה' מעביר את ישראל דרך המדבר כמו גפן, שכשרוצים להשביחה ולרפאה מחוליה, עוקרים אותה ממקומה ושותלים אותה בחממה בתנאי מעבדה, והיא משתבחת.

לכן עקר ה' את ישראל ממצרים והביאם לארץ ישראל דרך מדבר סיני.¹¹⁷ הן אמת היא שכל ההתחלות קשות¹¹⁸ הדרך לתכלית קשה ומסובכת היא, אולם בסופה אדם רואה את המתוק שבה, אז שחוק פיו מתמלא.¹¹⁹ כדי להתחיל בעבודת ה' יש לעשות מאמץ לשבור את המחסום, אחר כך העבודה הופכת לקלה יותר, בבחינת "והתקדשתם" מלמטה ואז "והייתם קדושים" מלמעלה.¹²⁰

¹¹⁵ ליקוטי מוהר"ן ח"ב ה, טז.

¹¹⁶ ליקוטי מוהר"ן ח"א לא, ד.

¹¹⁷ שמות רבה מד, א. בשבת פט, ע"א ובתוס' שם ד"ה "מדבר צין" כתוב שיש חמישה שמות למדבר סיני. מו"ר הרב יצחק גינזבורג שליט"א מקשר בין שמות אלה לספירות כדלהלן: מדבר קדמות לכתר, מדבר קדש לחכמה, מדבר סיני לבינה, מדבר פארן לתפארת ומדבר צין למלכות.

¹¹⁸ רש"י שמות יט, ה. כי בהתחלת כל דבר צריך עיקשות כדי שלא יזוז ויתפתה, ולכן כל אותם 40 שנה של ישראל במדבר לא היה הוספה וריבוי במספרם. (ליקוטי אמרים לר' צדוק הכהן מלובלין זיע"א אות י, עמ' 61-62 במהדורת הר ברכה).

¹¹⁹ ראה "עיני כל חיי" לעבודה זרה ג, ע"ב שהביא בשם החיד"א, שהביא מרבינו האריז"ל (ב- "עץ חיים" שער כא פרק ב מ"ת) שמה שכתוב, שאסור לאדם למלא שחוק פיו בעוה"ז, זה בגלות, אך בא"י מותר. (ועיני עוד בבית לחם יהודה ח"א דף קו ע"ב ד"ה "ולעת"ל"י).

¹²⁰ כ"כ מרן מופת הדור הרב מרדכי אליהו שליט"א בספרו "דברי מרדכי", פרשת יתרו עמ' קנח.

י. דיבור המדבר

מקורו של הדיבור בשתיקה.¹²¹ כל מילה ניצבת כצוק סלעי בתהומות הדומייה. החוש לדבר צומח מתוך החוש לחשות, לשתוק. צריך לדעת לדבר כאשר הכל שותק, לדעת להקשיב לדממה המדברית שבתוך הלב. צריך לדעת איך לומר את הדברים, כך שריבוי המלל לא יבריא את הדממה. קול דממה דקה הוא הדיבור התקף ביותר. מתוך הדממה נולד הקשר המתוקן עם הבורא. המדבר רווי הוא לא רק ברוחות מתוקות של אביב, יש בו גם אימה, יש בו גם סופות רעמים, תהומות, גאיות, וצוקים. אין המדבר מקום נוח. האדם מרגיש שם כמו נקודה זעירה במרחבי האינסוף. אהבת המדבר, אהבת העוצמות שהוא משדר, יכולת הניווט בין שביליו כל אלו דורשים אומץ. הולך המדבר נחשף למרחב ללא גבול שבנשמתו, וכשישוב ממנו יברך את ה' על שגמלהו טוב ולא הסגירו לידי האינסוף המדברי. המדבר כגשר המוביל את האדם מעל תהום, שבצידה השני ה- "אני" האמתי שלו, מרחב אינסופי בלתי ידוע.¹²²

יא. ממוצע המדבר

חומש במדבר הוא הספר הממצע בין דור יוצאי מצרים ל-דור באי הארץ.¹²³

הוא הממצע בין מצרים ל- ארץ ישראל. מובא בספר הקדוש "עץ חיים"¹²⁴

¹²¹ שהוא מלשון מדבר, כ"כ בזוה"ק בראשית דף י' ע"ב, זוה"ק בלק רה ע"ב, מדרש רבה שמות ב, ה ועיין עוד ב- "ישמח חיים" למרן הרח"ף זיע"א מערכת ה, מ אות י.

¹²² מתוך מאמר של צדיק נסתר הי"ו על האביב והמדבר, מאמר זה נתגלגל לידי ע"י ידי"ן ר' יצחק מורה הי"ו.

¹²³ הקדמת הנצי"ב לחומש במדבר.

¹²⁴ שער מב פרק א, ועיין עוד ב- "נהר שלום" לרש"ש דף יא ע"ב.

שבין כל שתי מדרגות בעולם יש מדרגה ממוצעת שיש לה תכונות משותפות הן עם המדרגה שלפניה והן עם המדרגה שמתחתיה.¹²⁵ הרי תרשים להסבר העניין:

ב- "עץ חיים" מובאות ארבע בחינות הדומם: בית, חצר, שדה, מדבר.¹²⁶ ר' אברהם מיוחס זיע"א, בעל ה- "דגלי אהבה", מסביר שבחינות אלו מתארות את תהליך חייו של האדם. בית הוא הפנימיות שבה נולד האדם. כשגדל יוצא הוא החוצה לחצר החיצונה, משם יוצא לשדה לעשות מלאכתו, כאשר באחרונה, יוצא הוא לשכון במדבר הוא הקבר. נמצא כי בעוה"ז, הגופני, האדם יורד והולך, כי מיום הלידה מתקרב הוא אל יום המיתה. לא כן הוא בעולם הבא. שם הולך האדם וגדל, כי עולה הוא מהמדבר, הנפש שבקבר, לגן עדן תחתון שהוא מלכות שמים, שדה תפוחים. אחר כך הוא עולה לחצר המלך, מלכו של עולם. עלייה זו היא עליית הרוח לתפארת שמים. משם עולה

¹²⁵ בעניין סוד הממוצע ראה שם משמואל וירא עמי קנג.

¹²⁶ "עץ חיים" ח"ב שער מב פט, ע"א. עיין עוד על הבחינה האמצעית ב- "באתי לגני" ח"ב על ע"ח הנ"ל, ד"ה "בענין הבחינה האמצעית" עמי רנא-רנב.

הוא לבית הפנימי, אל הקודש פנימה, אל גן עדן העליון, שם החיים ארוכים ונצחיים.¹²⁷ המדבר הוא כנגד לב האדם וכנגד הרוח שבו והוא ממוצע בין המחשבה שכנגד המוח והנשמה ובין המעשה שכנגד הכבד והנפש.¹²⁸ בלב שם שוכן המדבר, הוא הדיבור.

הלב בנפש הוא כמלך במלחמה.¹²⁹ שם זירת המאבק בין המח והכבד, שם מתחולל המאבק בין הנפש האלוקית לנפש הבהמית.¹³⁰

יב. נפש המדבר

לצאת אל המדבר זה לצאת מעצמך, המיושב, המאורגן, המגובש, אל הבלבולים הגדולים, אל התוהו והבוהו, אל השיטפונות וסופות החול. בוא איתי למדבר, בוא איתי למרחב, בוא איתי אל הלב הפתוח, אל הרוח העולה ושורקת, אל הנשמה המתפשטת.

בוא איתי אל החיבוק שאינו צריך לידיים, אל הנשיקה שאינה צריכה לשפתיים. לצאת אל המדבר זה לצאת אל הענק, אל האדיר, אל הקדמון, אל הבראשיתיות, להחזיר את מעשה בראשית להיות חלק מן הבריאה הקדומה, להיטמע באינסוף. לשוב מן המדבר זה לשוב אל הגבול, אל הקטנות, אל הצמצום.¹³¹

לחיות במדבר

אפשר שזה

¹²⁷ על ע"ח שער דרושי אבי"ע פרק א, (כרך ג' עמ' תקמה, בהוצאת אהבת שלום).

¹²⁸ ראה חסדי דוד (מגא'ר) סימן ב.

¹²⁹ ספר יצירה ו, ד.

¹³⁰ על פי התניא פרק טו - "מבוא לקבלת האר"י" עמ' צח-ק"ח.

¹³¹ על פי הפנקס הנפלא: "בא איתי למדבר" של איש המדבר ר' ישראל כהן חברוני הי"ו.

מלחמת קיום נוראה, מלחמה אכזרית, זעם טורפים, אנקת נטרפים.

ואפשר שזה

נדיבות לב, נדיבות שאין למעלה ממנה.

לחיות במדבר

אפשר שזה

חיפושים מייגעים, כיתות רגליים, נדודים אינסופיים.

ואפשר שזה

מנוחת הנפש, רגיעת הרוח, שלוות המאמין.

לחיות במדבר

אפשר שזה

התחבטויות בסלעי מגור, נפילות, הידרדרויות, היטרפויות, תהו ובהו, ארץ לא

סדרים.

ואפשר שזה

חתירה איטית, ממושכת, מתהומות חושך לפסגות אור,

תנועה שקולה, מאוזנת, מבלבולי תהו לאמונת בו הוא.

לחיות במדבר

אפשר שזה

תלישות, עלים נידפים ברוח, שברי כלים מפוזרים, נקודות ערומות.

ואפשר שזה

האזנה, קשב, התחברות, הזדווגות, התכללות.

לחיות במדבר

אפשר שזה

שמיעת הרעשים והקולות, ראיית היש, מישוש המובלט (המוגבל).

ואפשר שזה

שמיעת הדממה, ראיית האין, מישוש האינסוף.

לחיות במדבר

אפשר שזה

התחלפות הצורות, התגלגלות הגלמים, התייגעות החומר.

ואפשר שזה

להיות מדבר

ולהיות מדבר

זה להיות

אור גדול, אור קדוש, אור אינסוף.¹³²

יג. אחרית המדבר

במדבר נפגשים האינסוף והסוף, הטוב והרע, הכתר והמלכות, נושא הפכים הוא המדבר.

המדבר הוא סוד האמונה (סוד הרדלי"א).¹³³ אילו זכו אבותינו, היו הם מתקנים את המדבר והופכים את מידת הדין השולטת בו לחסד ורחמים,¹³⁴ כי מעבר למעטה הכזב החיצוני,¹³⁵ מגלה המדבר את פנימיותה של אמת הבריאה. המדבר הינו סם המוות לעוברים בו, אך הוא סם החיים למעמיקים בו. בכוחנו לגלות את חביבות המדבר ואת הסגולות הטמונות בו,

¹³² מתוך שיר ששלח לי איש המדבר, ר' ישראל כהן חברוני הי"ו.

¹³³ ראה זוה"ק ח"ב כה, שלסוף ארבעים שנה במדבר, אחרי שמשא לימדם את כל התורה, לימדם בפרט את מצוות האמונה.

¹³⁴ ילקוט ראובני שמות דף מט וראה מהר"ל תפארת ישראל, פרק כו.

¹³⁵ תנחומא בשלח יח.

אם רק נחדור אל תוך תוכו.¹³⁶ ניתן להפוך את המדבר ולעשותו ראוי לזריעה אף שאינו ראוי לכך מחמת עצמו.¹³⁷ אז תתקיים במדבר שירתו: "יששום מדבר וצייה". שירת המדבר מצטרפת לשירת היקום כולו לאל. שירה על הוד הבריאה המפוארת בשלל גוונים. שירת המדבר היא סמל לכך שכל יהודי אפילו בור הוא ועם הארץ ואין בו דברי תורה, יכול להוציא פרח ולגמול שקדים ולקנותה.¹³⁸ לעתיד לבוא יהא המדבר יישוב, מלא אילנות, כדברי הנביא: "אתן במדבר ארז שיטה והדס עץ".¹³⁹ המדרש מגלה את אוזנינו שאז גם ביאת מלך המשיח צדקנו, תהיה מהמדבר.¹⁴⁰ יהי רצון שיראו עינינו וישמח לבנו בביאת הגואל ובבניין אריאל, אמן כן יהי רצון.¹⁴¹

¹³⁶ על פי הגמרא פתח המדבר הוא פיתחה של גיהינום (עירובין יט, ע"א). זוהר יחודו ורום ערכו, תלוי בפקחת עין האדם ובהכנתו לקראת הגילוי (שפת אמת ויצא שנת תרלח, וכן שם בשנת תרלד).

¹³⁷ ראה מלבי"ם ישעיה לה', א'. על ההבדל בין מדבר, צייה וערבה, ראה בספר הכרמל ערך מדבר.

¹³⁸ ראה פירוש כנף רננים לפרק שירה, על שירת המדבר, והאיר את עיני ידידי ד"ר הרצל חבושה הי"ו ואמר לי שזו גם הסיבה שהתורה ניתנה במדבר, כמו שהמדבר הוא מקום הפקר ואינו שייך לאף אחד, כך התורה אינה שייכת לזרם מסוים. אין לאף אחד מונופול על התורה ולכל אחד מעם ישראל יש רשות לפרש את התורה על פי מה שקיבלה נשמתו בהר סיני, גם אם פירושו אינו תואם את פירושי חז"ל. כך כתב גם האור החיים הקדוש בבראשית א, א אות ג, וזו לשונו: "דע כי רשות ניתנה לנו לפרש משמעות הכתובים בנתיבות העיון וישוב הדעת, הגם שקדמונו ראשונים וישבו באופן אחר, כי שבעים פנים לתורה ואין אנו מזהירים שלא לנטות מדברי הראשונים אלא בפירושים שישתנה הדין לפיהן". אחר זמן ראיתי זאת גם בשם מו"ר הרב יצחק גינזבורג שליטי"א.

¹³⁹ יש' מא, יט ועיין עוד במדבר רבה כג, ד.

¹⁴⁰ ילקוט שמעוני הושע תקיח.

¹⁴¹ המאמר נכתב לע"נ סבי, הגאון הגדול, מלאך ה' צבאות, הרב בנימין אביעד (בן רגיניה) זצ"ל אשר עלה בסערה השמימה ב- יט אלול התשס"ד ת.נ.צ.ב.ה.